

Llywodraeth Cymru
Dogfen Ymgynghori

Polisi cenedlaethol ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd

Dyddiad cyhoeddi: 11 Chwefror 2020
Camau i'w cymryd: Ymatebion erbyn 5 Mai 2020

Trosolwg

Ym mis Gorffennaf 2017, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei strategaeth genedlaethol ar gyfer y Gymraeg, *Cymraeg 2050: miliwn o siaradwyr*. Fel mae teitl y strategaeth yn ei awgrymu, rydyn ni am weld nifer y rhai sy'n gallu siarad Cymraeg yn codi i 1,000,000 erbyn 2050 (o'r nifer a gofnodwyd yng Nghyfrifiad 2011, sef 562,000).

Mae'r strategaeth hefyd yn rhagweld y bydd canran y boblogaeth sy'n siarad Cymraeg bob dydd, ac sy'n gallu siarad mwy nag ychydig eiriau o Gymraeg, yn cynyddu o 10 y cant (yn 2013-15) i 20 y cant erbyn 2050.

Mae gwaith i gynyddu cyfraddau trosglwyddo iaith mewn teuluoedd (sef y broses lle y bydd iaith yn cael ei phasio o un genhedlaeth i'r nesaf) yn un o nodau pwysig y strategaeth.

I gefnogi'r nod hwn, rydyn ni wedi datblygu'r polisi cenedlaethol drafft hwn ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd.

Sut i ymateb

Bydd yr ymgynghoriad hwn yn para am 12 wythnos rhwng 11 Chwefror 2020 a 5 Mai 2020.

Mae'r ymgynghoriad yn cynnwys set o gwestiynau. Bydden ni'n croesawu'ch ymateb iddyn nhw.

Rydyn ni'n croesawu ymatebion yn Gymraeg neu yn Saesneg.

Mae modd i chi ymateb drwy unrhyw rai o'r dulliau canlynol.

Ar-lein:

Llenwch y ffurflen ymateb i'r ymgynghoriad ar-lein drwy ddilyn y ddolen ganlynol:
llyw.cymru/ymgyngoriadau

E-bost:

Llenwch y ffurflen ymateb ar ddiwedd y ddogfen hon a'i hanfon drwy e-bost at UnedlaithGymraegWelshLanguageUnit@llyw.cymru. (Cofiwch gynnwys 'Polisi Cenedlaethol ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd' yn y llinell pwnc)

Post:

Llenwch y ffurflen ymateb ar ddiwedd y ddogfen hon a'i phostio at:

Isadran y Gymraeg

Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

Dylai ymatebion ein cyrraedd erbyn hanner nos, Mai 5, 2020.

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

Er mwyn gweld yr ymgynghoriad ar-lein, sy'n cynnwys holiadur i gyflwyno eich ymateb, ewch i llyw.cymru/ymgyngoriadau

Manylion Cysylltu

Am ragor o wybodaeth, cysylltwch â:

Isadran y Gymraeg,
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

e-bost:

UnedIaithGymraegWelshLanguageUnit@llyw.cymru

Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol

Llywodraeth Cymru fydd y rheolydd data ar gyfer unrhyw ddata personol a ddarperir gennych wrth ichi ymateb i'r ymgynghoriad. Mae gan Weinidogion Cymru bwerau statudol y byddant yn dibynnu arnynt i brosesu'r data personol hyn a fydd yn eu galluogi i wneud penderfyniadau cytbwys ynghylch sut y maent yn cyflawni eu swyddogaethau cyhoeddus. Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymwneud â nhw neu sy'n cynllunio ymgynghoriadau ar gyfer y dyfodol. Pan fo Llywodraeth Cymru yn cynnal dadansoddiad pellach o'r ymatebion i ymgynghoriad, yna gall trydydd parti achrededig (e.e. sefydliad ymchwil neu gwmni ymgynghori) gael ei gomisiynu i wneud y gwaith hwn. Ymgwymerir â gwaith o'r fath dim ond o dan contract. Mae telerau ac amodau safonol Llywodraeth Cymru ar gyfer contractau o'r fath yn nodi gofynion caeth ar gyfer prosesu a chadw data personol yn ddiogel.

Er mwyn dangos bod yr ymgynghoriad wedi'i gynnal yn briodol, mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu'r sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw a'ch chyfeiriad gael eu cyhoeddi, rhowch wybod inni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn cuddio'ch manylion cyn cyhoeddi'ch ymateb.

Dylech hefyd fod yn ymwybodol o'n cyfrifoldebau o dan ddeddfwriaeth Rhyddid Gwybodaeth

Os caiff eich manylion chi eu cyhoeddi fel rhan o'r ymateb i'r ymgynghoriad, caiff yr adroddiadau hyn eu cadw am gyfnod amhenodol. Ni fydd gweddill eich data a gedwir fel arall gan Lywodraeth Cymru yn cael eu cadw am fwy na thair blynedd.

Eich hawliau

O dan y ddeddfwriaeth diogelu data, mae gennych yr hawl:

- i wybod am y data personol a gedwir amdanoch chi a'u gweld
- i'w gwneud yn ofynnol inni gywiro gwallau yn y data hynny
- (o dan rai amgylchiadau) i wrthwynebu neu gyfyngu ar brosesu'r data
- (o dan rai amgylchiadau) i'ch data gael eu 'dileu'
- (o dan rai amgylchiadau) i gludadwyedd data
- i gyflwyno cwyn i Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth (SCG), ein rheoleiddiwr annibynnol ar gyfer diogelu data.

I gael rhagor o fanylion am yr wybodaeth y mae Llywodraeth Cymru yn ei chadw ac am y defnydd a wneir ohoni, neu os ydych am arfer eich hawliau o dan y Rheoliad Diogelu Data Cyffredinol, gweler y manylion cyswllt isod:

Y Swyddog Diogelu Data:
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
CAERDYDD,
CF10 3NQ

e-bost:

Data.ProtectionOfficer@llyw.cymru

Dyma fanylion cyswllt Swyddfa'r
Comisiynydd Gwybodaeth:
Wycliffe House
Water Lane
Wilmslow
Cheshire
SK9 5AF
Ffôn: 01625 545 745 neu
0303 123 1113
Gwefan: <https://ico.org.uk/>

Cynnwys

1. Rhagair y Gweinidog	6
2. Cyflwyniad	8
3. Cyd-destun	9
Pam mae'n bwysig siarad y Gymraeg mewn teuluoedd?	9
Beth sydd wedi'i wneud yn barod?	13
Y Gymraeg mewn teuluoedd: y darlun cyfredol	15
Beth sydd y tu hwnt i'r ffigurau?	19
Beth sy'n digwydd mewn gwledydd eraill	20
4. Cwmpas y polisi drafft hwn	21
Egwyddorion sy'n sail i'r polisi drafft hwn	21
5. Ein cynigion	23
Gwaith Newydd	24
Datblygu prosiectau cyfredol	26
Datblygu'n dealltwriaeth	27
Sut byddwn ni'n rheoli hyn i gyd?	28

1. Rhagair y Gweinidog

Mae'r iaith rydyn ni'n ei defnyddio gartref yn effeithio'n uniongyrchol ar ba mor gyfforddus mae'n plant ni yn teimlo wrth ddefnyddio'r iaith honno nes 'mlaen yn eu bywydau. Pwrpas y polisi drafft hwn yw rhoi cefnogaeth ac annog mwy o bobl i drosglwyddo'r Gymraeg o fewn teuluoedd.

O ran diwylliant ac iaith, mae'n amlwg i mi fod llwyddiant yn fwy tebygol drwy ddulliau gwirfoddol yn hytrach na gorfodol. Wrth ddatblygu'r polisi drafft hwn byddwn ni'n creu offer, dulliau ac adnoddau i annog mwy o bobl i drosglwyddo'r Gymraeg i'w plant fel mater o ddewis.

Hyd yn oed lle mae'r ddau mewn pâr yn siarad Cymraeg, mae'r cyfrifiad diweddaraf yn dangos bod tua un o bob pump o'u plant (tair a phedair oed) yn ddi-Gymraeg. Ar aelwydydd lle mae dau oedolyn, ac un ohonyn nhw'n medru'r Gymraeg, mae un ymhob dau blentyn (tair a phedair oed) yn ddi-Gymraeg.

Mae pob aelwyd yn wahanol, a bydd yr amgylchiadau'n unigryw ymhob un. Yn fy achos i roeddwn i'n siarad Cymraeg gyda fy mam ond Saesneg gyda fy nhad. Fe es i ymhellach gyda fy mhlant fy hun, a'i gwneud hi'n amod priodas i fy ngŵr ddysgu Cymraeg, a siarad Cymraeg gyda'n plant. Ymlaciwch—nid dyna rydyn ni'n ei awgrymu yn y polisi hwn! Ond yn ein teulu ni, roedd pa iaith y bydden ni'n ei siarad gyda'n plant yn benderfyniad ymwybodol iawn. Mae ymchwil yn awgrymu, ar y cyfan, nad yw trosglwyddo'n benderfyniad, ond yn ganlyniad i ymddygiad anymwybodol. Ein nod yn y polisi drafft hwn yw cefnogi mwy o deuluoedd sy'n medru defnyddio'r Gymraeg i'w defnyddio hi gyda'u plant nhw.

Rydyn ni wrthi eisoes yn gweithio gyda bydwagedd ac ymwelwyr iechyd GIG Cymru er mwyn helpu pobl i ddeall yn well drosglwyddo'r Gymraeg yn gynnar ym mywyd eu plant nhw. Drwy raglen *Cymraeg i Blant*, rydyn ni hefyd yn anelu at sicrhau bod rhieni a gofalwyr yn cael cymorth i'w helpu i gyflwyno'r Gymraeg i'w plant nhw gartref. Ond gyda'r polisi drafft hwn rydyn ni am fynd ymhellach. Mae angen i ni ddeall beth sydd fwyaf tebygol o lwyddo i annog mwy o drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd.

Rydyn ni'n credu bod yr hyn sy'n cael ei gynnig yma yn arwain y byd ac y bydd yn helpu ieithoedd eraill i ddeall yn well beth fydd yn sbarduno newid ymddygiad o ran trosglwyddo iaith.

Dros y misoedd nesaf byddwn ni'n edrych ymlaen at glywed eich cyfraniadau chi ar sut y gallwn ni ddatblygu'r polisi hwn ymhellach fel rhan o'n nod o filiwn o siaradwyr Cymraeg a dyblu'r defnydd dyddiol o'r iaith.

ELUNED MORGAN

Gweinidog y Gymraeg a Chysylltiadau Rhyngwladol

2. Cyflwyniad

Teulu: Mae'r rhan fwyaf ohonon ni yn dysgu'n geiriau cyntaf ac yn eu siarad drwy wrando a dilyn arferion ein teuluoedd. Yn hanesyddol, y teulu oedd lle'r oedd y rhan fwyaf o bobl yn dysgu'r Gymraeg. Y gyfundrefn addysg sy bellach yn cynhyrchu'r mwyafrif o siaradwyr Cymraeg newydd, ond dydy'r holl siaradwyr Cymraeg newydd hyn ddim o reidrwydd yn siarad Cymraeg gyda'u plant eu hunain nes ymlaen yn eu bywydau.

Mae'n harolwg defnydd iaith ni, *Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru*, yn dangos yn glir bod defnyddio'r Gymraeg yn y cartref yn blentyn yn dylanwadu'n gryf ar amllder defnyddio'r Gymraeg pan yn hŷn.¹ Drwy siarad, neu 'drosglwyddo' y Gymraeg i'w plant yn y teulu, gall rhieni/gofalwyr roi sylfaen gadarn i ddatblygiad ieithyddol eu plant.

Bydd yr ymgynghoriad hwn yn arwain at gynigion cadarn ac yn diweddarau sut rydyn ni'n meddwl am drosglwyddo a sut rydyn ni'n cefnogi teuluoedd i siarad Cymraeg gyda'u plant. Fe wnaethon ni nodi yn *Cymraeg 2050* na fyddai llywodraeth am reoli ymddygiad pobl yn eu cartrefi, neu orfodi rhieni/gofalwyr i siarad Cymraeg gyda'u plant. Yr hyn rydyn ni am ei sicrhau yw bod y rhai sy'n gallu siarad Cymraeg gyda'u plant yn gwneud hynny, a bod y rheini sydd â diffyg hyder neu arfer o ran defnyddio'r Gymraeg, yn deall eu bod nhw hefyd yn gallu siarad Cymraeg gyda'u plant.

Wrth i fwy o bobl ifanc ddod yn siaradwyr Cymraeg, bydd mwy o oedolion sy'n gallu siarad Cymraeg. Ac felly bydd mwy o gartrefi ag o leiaf un oedolyn yn siarad Cymraeg. Pan fydd y 'siaradwyr newydd' hyn yn cael eu plant eu hunain, rydyn ni am iddyn nhw deimlo'n gyfforddus i siarad Cymraeg gyda nhw yn eu cartrefi.

Mae'r ymgynghoriad hwn yn sail ar gyfer rhaglen waith a fydd yn para deng mlynedd; bydd yn cynnwys prosiectau a dulliau newydd i gynyddu cyfradd trosglwyddo'r Gymraeg yn y teulu. Mae'r polisi drafft hwn yn canolbwyntio ar:

- i. Ysbrydoli plant a phobl ifanc i siarad Cymraeg gyda'u plant nhw yn y dyfodol.
- ii. Ailgyrnau sgiliau Cymraeg pobl a allai fod heb ddefnyddio'r Gymraeg ers gadael yr ysgol, neu sydd wedi colli hyder yn eu sgiliau iaith, i siarad Cymraeg gyda'u plant eu hunain.
- iii. Cefnogi ac annog y defnyddio'r Gymraeg mewn teuluoedd lle nad yw pawb yn siarad Cymraeg.
- iv. Cefnogi teuluoedd Cymraeg eu hiaith i siarad Cymraeg gyda'u plant.

Rydyn ni'n bwriadu cyhoeddi fersiwn derfynol o'r polisi hwn yn nes ymlaen eleni, pan fyddwn ni wedi ystyried eich adborth.

¹ Llywodraeth Cymru a Chomisiynydd y Gymraeg, *Y defnyddio'r Gymraeg yng Nghymru, 2013-15*, Caerdydd, Llywodraeth Cymru. Ar gael ar <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2018-12/160301-welsh-language-use-in-wales-2013-15-cy.pdf>.

3. Cyd-destun

Pam mae'n bwysig siarad y Gymraeg mewn teuluoedd?

Rydyn ni am i fwy o bobl siarad Cymraeg gyda'u plant—dyna un o'r prif ddulliau o greu mwy o siaradwyr Cymraeg. Rydyn ni'n gwybod bod rhai siaradwyr Cymraeg ddim yn teimlo'n ddigon hyderus i wneud hynny ar hyn o bryd, neu ddim yn siarad Cymraeg yn y cartref gyda'u plant am resymau eraill.

Mae'r darlun o ran trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn amrywio ledled Cymru. Er enghraifft, ym Mlaenau Gwent mae cyfradd drosglwyddo o 33 y cant i blant rhwng tair a phedair oed mewn cartrefi lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg. Fodd bynnag, dim ond chwe aelwyd o'r fath sydd yn yr awdurdod lleol hwnnw.² Ar y llaw arall, Gwynedd sy'n cynnwys y nifer fwyaf o blant tair a phedair oed sy'n byw mewn cartrefi lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg (1,223 o blant). Y gyfradd drosglwyddo ymhlith yr aelwydydd hyn yw 90 y cant.

Rydyn ni'n cydnabod rôl trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd i gefnogi'r Gymraeg mewn ardaloedd lle mae canran uwch yn ei siarad. Hyd yn oed yn yr ardaloedd hyn, mae angen rhoi sylw manwl i gyfraddau trosglwyddo. Mae gwahaniaeth hefyd ar draws Cymru yn y cyfraddau trosglwyddo wrth gymharu plant tair oed gyda phlant pedair oed yn yr un ardal. Er enghraifft, mewn cartrefi pâr yn Ynys Môn lle mai dim ond un oedolyn sy'n gallu siarad Cymraeg, dim ond 38.1 y cant o blant tair oed a 57.8 y cant o'r plant pedair oed sy'n gallu siarad Cymraeg. Hyd yn oed lle mae'r ddau oedolyn yn siarad Cymraeg, y ffigur cyfatebol ar gyfer plant tair oed yw 76.7 y cant ac 84.2 y cant ar gyfer plant pedair oed.

Mae'r ffigurau hyn yn dod o gyfrifiad 2011. Mae modd gweld dadansoddiad llawn o drosglwyddo ymhob sir yng Nghymru yn ein hymchwil a amlinellwn isod.³

Mae'r polisi drafft hwn wedi'i ddatblygu fel rhan o'n strategaeth genedlaethol ar gyfer y Gymraeg, *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr Cymraeg*. Cafodd y strategaeth ei chyhoeddi yn 2017.⁴ Fel mae'r teitl yn ei awgrymu, rydyn ni am weld nifer y rhai sy'n gallu siarad Cymraeg yn codi i filiwn erbyn 2050. Yn ôl y ffigurau diweddaraf sydd

² Gweler Llywodraeth Cymru, (2017). *Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd*. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://llyw.cymru/trosglwyddor-gymraeg-ai-defnydd-mewn-teuluoedd>.

³ Llywodraeth Cymru (2017) *Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd*. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://llyw.cymru/trosglwyddor-gymraeg-ai-defnydd-mewn-teuluoedd>.

⁴ Llywodraeth Cymru (2017), *Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr Cymraeg*, Caerdydd, Llywodraeth Cymru, ar gael ar <https://llyw.cymru/cynlluniau-a-strategaeth-y-gymraeg>. Mae modd gweld *Rhaglen Waith* gyntaf y Strategaeth (2017-2021), y cynlluniau gweithredu ac adroddiadau blynyddol ar <https://llyw.cymru/cynlluniau-a-strategaeth-y-gymraeg>.

gennym, sef Cyfrifiad 2011⁵, y nifer a gofnodwyd oedd 562,000.⁶ Mae *Cymraeg 2050* hefyd yn nodi sut rydym ni'n bwriadu dyblu canran y boblogaeth sy'n defnyddio'r Gymraeg bob dydd o 10 i 20 y cant.

Mae Cymraeg 2050 yn canolbwyntio ar dri nod:

- Cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg
- Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg
- Creu amodau ffafriol—seilwaith a chyd-destun.

Mae *Rhaglen Waith Cymraeg 2050* ar gyfer 2017-21 yn cynnwys tri cham gweithredu penodol i gefnogi trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Dyma nhw:

- Cydweithio gyda'r prif randdeiliaid i ddatblygu polisi cenedlaethol sy'n seiliedig ar waith ymchwil diweddar yn amlinellu sut rydym yn bwriadu sicrhau bod rhieni/gofalwyr yn cael y cymorth gorau posibl i gyflwyno'r Gymraeg i'w plant.
- Adolygu a mireinio Rhaglen Cymraeg i Blant i sicrhau ein bod yn parhau i roi'r wybodaeth a'r gefnogaeth sydd ei hangen ar rieni/gofalwyr i wneud dewis gwybodus ynghylch cyflwyno'r Gymraeg i'w plentyn yn y cartref.
- Parhau i weithio gyda GIG Cymru i sicrhau bod bydwagedd, ymwelwyr iechyd a phartneriaid eraill yn rhannu gwybodaeth am fanteision trosglwyddo'r iaith mor gynnar â phosibl, a bod rhieni newydd a darpar rieni yn deall y gefnogaeth sydd ar gael iddynt.

Mae'r polisi drafft hwn yn gwireddu'r cyntaf o'r tri cham hyn ac yn sail ar gyfer ein gwaith yn y maes hwn am y ddegawd nesaf. Mae'r ddau arall eisoes ar waith.

Mae *Cymraeg 2050* yn cynnwys 'taflwybr' ystadegol sy'n dangos sut, yn ein barn ni, y gallai'r Gymraeg newid rhwng nawr a 2050. Mae Siart 2 isod yn dangos y sefyllfa o ran trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn ôl cyfansoddiad ieithyddol cartref y plentyn. Er nad yw cyfrifiad 2021 wedi'i gynnal, mae'r taflwybr hwn yn darogan y bydd cynnydd graddol ond ceidwadol yn y gyfradd drosglwyddo rhwng 2021 a 2031. Mae'r polisi drafft hwn yn mynd i'r afael â'r gwaith y bydd angen i ni ei wneud gyda theuluoedd i sicrhau bod y cyfraddau trosglwyddo hyn yn cynyddu ymhellach. Mae modd darllen dadansoddiad mwy manwl o ddata'r cyfrifiad a'n hymchwil ar ein gwefan.⁷

Mae toreth wedi'i ysgrifennu am y gostyngiad yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn ystod hanner cyntaf yr ugeinfed ganrif a chyswllt posibl hyn gyda diffyg trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Roedd hefyd newidiadau sylweddol o ran yr economi,

⁵ Llywodraeth Cymru (2012), *Cyfrifiad 2011: Y Canlyniadau Cyntaf am yr Iaith Gymraeg*, Ystadegau Cymru (SB118/2012), Caerdydd. Llywodraeth Cymru. Ar gael ar <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2019-03/121211sb1182012cy.pdf>.

⁶ Mae gwybodaeth ystadegol fanwl am y Gymraeg ar gael ar <https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Welsh-Language>.

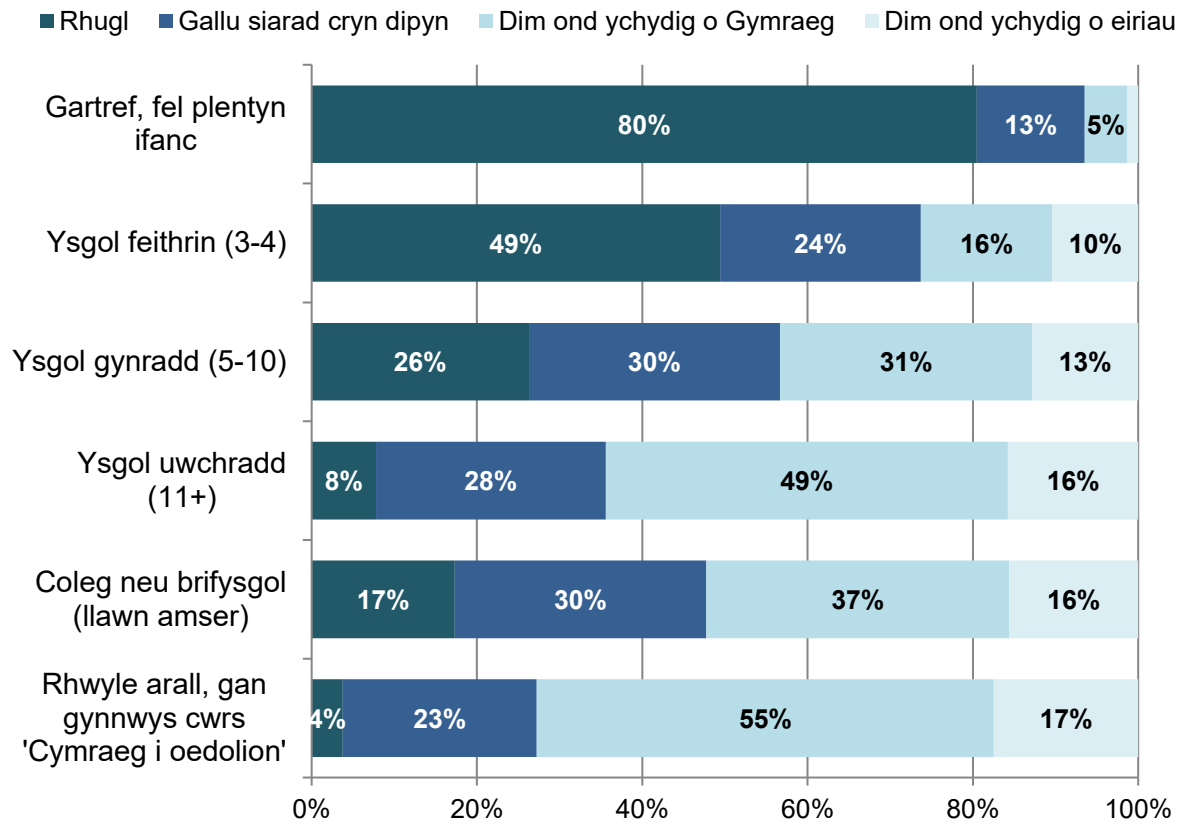
⁷ Llywodraeth Cymru (2017) *Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd*. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://llyw.cymru/trosglwyddor-gymraeg-ai-defnydd-mewn-teuluoedd>.

diwylliant, cymdeithas a diwydiant yng Nghymru yn ail hanner yr ugeinfed ganrif. Fe wnaeth hyn arwain at newidiadau i'r boblogaeth ac i arferion crefyddol. Cyn y newidiadau hyn, roedd capeli wedi bod yn ganolbwynt cymunedol i'r Gymraeg. Fe wnaeth hyn i gyd gyfrannu at ba mor aml yr oedd y Gymraeg yn cael ei throsglwyddo, a'i defnydd yn fwy cyffredinol. Hyn sy'n sail i sefyllfa'r Gymraeg yn y Gymru sydd ohoni ac mae *Cymraeg 2050* yn ymateb i hyn. Mae cynyddu trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn un ffordd o fynd i'r afael â heriau ieithyddol heddiw.

Mae llawer o astudiaethau'n pwysleisio bod defnyddio iaith leiafrifol (fel y Gymraeg) yn y cartref yn gallu chwarae rhan allweddol o ran sefydlu pa ddefnydd y bydd rhywun yn ei wneud o'r iaith honno yn nes ymlaen mewn bywyd. Fel y nodwyd eisoes, mae'n harolwg defnydd iaith ni, *Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru*, yn dangos yn glir bod defnyddio'r Gymraeg yn y cartref yn blentyn yn dylanwadu'n gryf ar amllder defnydd o'r Gymraeg pan yn hŷn.⁸ Gofynnodd yr Arolwg i'r ymatebwyr nodi ble roeddent wedi dysgu'r iaith a hefyd pa mor rhugl roedden nhw. Dangosodd fod 43 y cant o siaradwyr Cymraeg wedi dysgu siarad Cymraeg gartref fel plentyn ifanc, 11 y cant mewn meithrinfa, 25 y cant yn yr ysgol gynradd, 15 y cant yn yr ysgol uwchradd, 1 y cant yn y brifysgol a 5 y cant yn rhywle arall. Mae Siart 1 isod yn dangos sut y disgrifiodd siaradwyr Cymraeg eu rhuglder yn ôl y man lle dysgon nhw y Gymraeg. Mae hefyd yn dangos bod 80 y cant o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg gartref yn blentyn ifanc wedi nodi eu bod yn rhugl. Mae hyn yn gostwng i 49 y cant o'r rhai a ddysgodd y Gymraeg yn yr ysgol feithrin, a 26 y cant o'r rhai a ddysgodd Gymraeg yn yr ysgol gynradd.

⁸ Llywodraeth Cymru a Chomisiynydd y Gymraeg, *Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru, 2013-15*, Caerdydd, Llywodraeth Cymru. Ar gael ar: <https://llyw.cymru/sites/default/files/statistics-and-research/2018-12/160301-welsh-language-use-in-wales-2013-15-cy.pdf>.

Siart 1: Rhuglder siaradwyr Cymraeg yn ôl ble y bu iddynt ddysgu siarad Cymraeg (Ffynhonnell: Y defnydd o'r Gymraeg yng Nghymru, 2013-15)

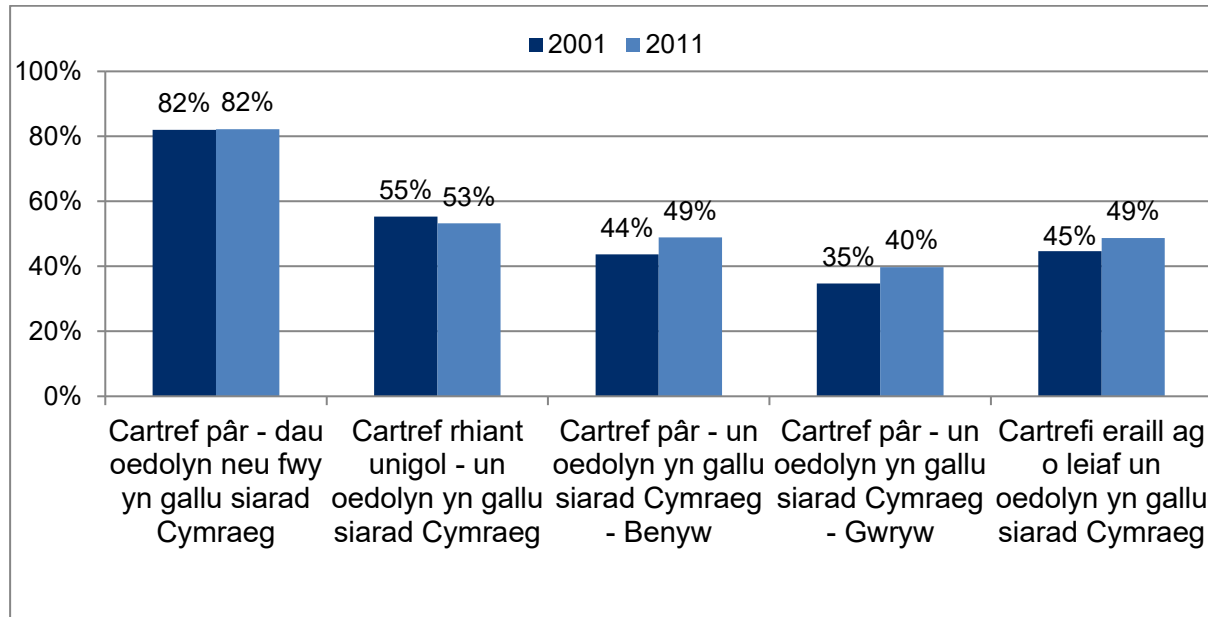

Mae hyn yn adlewyrchu gwaith un o'r awduron sy'n cael ei ddyfynnu amlaf ym maes cynllunio ieithyddol, Joshua Fishman. Mae Fishman yn dweud mai trosglwyddo iaith rhwng y cenedlaethau yw conglaen cynllunio ieithyddol cynaliadwy.⁹

Mae Siart 2 isod yn dangos bod canran y plant tair i bedair oed sy'n gallu siarad Cymraeg a oedd yn byw mewn cartrefi gyda dau neu fwy o oedolion yn gallu siarad Cymraeg wedi aros yr un fath rhwng 2001 a 2011. Roedd canran y plant tair a phedair oed sy'n siarad Cymraeg wedi cynyddu rhwng 2001 a 2011 ym mhob math arall o gartref, ar wahân i gartrefi un rhiant lle mae un oedolyn yn siarad Cymraeg.

⁹ Gweler, ymhlith llawer o'i weithiau eraill, Fishman, J.A., (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Multilingual Matters, Clevedon.

Siart 2: Canran y plant tair a phedair oed sy'n siarad Cymraeg yn ôl cyfansoddiad y cartref (Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 a Chyfrifiad 2001)

Beth sydd wedi'i wneud yn barod?

Mae llawer o waith wedi'i wneud i helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg gyda'u plant. Nod prosiect *Twf*, a oedd ar waith rhwng 2001 a 2016, oedd codi ymwybyddiaeth ymhlith teuluoedd o fanteision magu plant yn ddwyieithog a chael dylanwad cadarnhaol ar eu defnydd o'r Gymraeg.¹⁰ Roedd *Twf* yn cael ei ariannu gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg tan 2012, pan drosglwyddwyd y cyfrifoldeb am y prosiect i Lywodraeth Cymru.

Dechreuodd *Cymraeg i Blant*¹¹, olynnydd *Twf*, yn 2016. Ei nod yw cynyddu nifer y plant sy'n derbyn addysg Gymraeg a chefnogi rhieni/gofalwyr, darpar rienni/gofalwyr ac aelodau eraill o'r teulu i gyflwyno a defnyddio'r Gymraeg gartref a throsglwyddo'r Gymraeg i'w plant.

Mae gwerthusiadau annibynnol o *Twf*¹² a *Cymraeg i Blant*¹³ wedi eu cyhoeddi. Mae eu canfyddiadau wedi cael eu hystyried yn llawn wrth i ni lunio'r polisi drafft hwn. Nododd gwerthusiad diweddaraf *Twf* pa mor anodd oedd ynysu effaith uniongyrchol y prosiect o ffactorau cymdeithasol eraill all effeithio ar ddewisiadau ac ymddygiad ieithyddol unigolion. Dangosodd hefyd y gallai *Twf* gael effaith ar ddewisiadau rhieni o ran iaith.

¹⁰ Mae gwefan *Twf* wedi'i harchifo yma:

<https://www.webarchive.org.uk/wayback/en/archive/20120328000759/http://www.twfcymru.com/Cymraeg/Tudalennau/cartref.aspx>.

¹¹ Mae modd gweld gwefan *Cymraeg i Blant* ar: <https://lyw.cymru/cymraeg-i-blant>.

¹² Mae pennod 2 o'n hadroddiad a gyhoeddwyd yn 2017, *Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd*, yn adolygu'r adroddiadau a wnaethpwyd ar raglen *Twf*. Llywodraeth Cymru, (2017).

Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://lyw.cymru/trosglwyddor-gymraeg-ai-defnydd-mewn-teuluoedd>

¹³ Llywodraeth Cymru (2019). *Gwerthusiad proses Cymraeg i Blant: adroddiad terfynol*. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://lyw.cymru/gwerthusiad-proses-or-rhaglen-cymraeg-i-blant-adroddiad-terfynol>.

Fodd bynnag yn gyffredinol, atgyfnerthu penderfyniad a oedd eisoes wedi'i wneud i drosglwyddo'r Gymraeg yr oedd *Twf* yn ei wneud, yn ôl y gwerthusiad.

Yn ogystal â'r rhaglenni hyn, mae rhaglen *Camau*¹⁴ y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol yn cynnig hyfforddiant i ymarferwyr blynyddoedd cynnar a gofal plant ac mae'n gweithio ar ddatblygu'r Gymraeg ymysg y sectorau hyn. Er nad yw *Camau'n* canolbwyntio ar drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd, mae'n cyfrannu at amcanion y polisi drafft hwn drwy ddatblygu ymwybyddiaeth o'r Gymraeg ymhlith ymarferwyr.

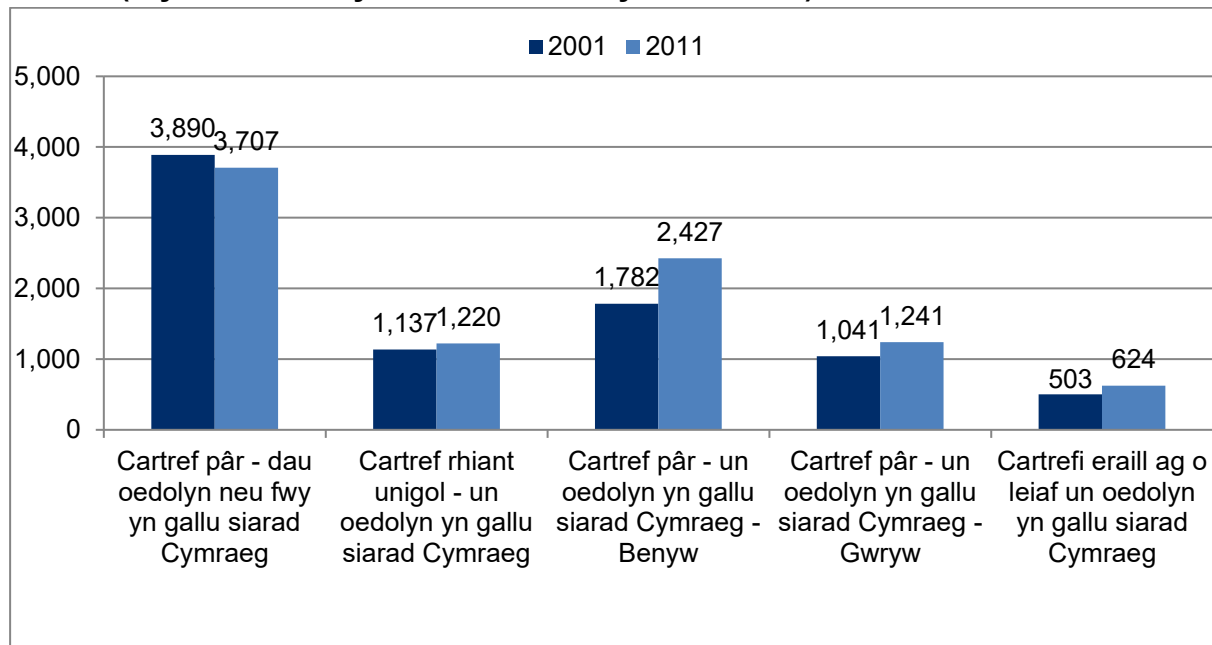
¹⁴ Gweler <https://dysgucymraeg.cymru/cymraeg-gwaith/camau/>.

Y Gymraeg mewn teuluoedd: y darlun cyfredol

Mae'r cyfrifiad yn ddull o fesur cyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Mae'r wybodaeth ystadegol yn y polisi drafft hwn yn cynnwys gwybodaeth a gasglwyd drwy gyfrifiad 2001 a chyfrifiad 2011 am nifer y plant tair a phedair oed sy'n siarad Cymraeg, yn ôl cyfansoddiad ieithyddol y cartref. Drwy ddewis y grŵp oedran hwn, ein tybiaeth yw na fydd y plant wedi bod o dan ddylanwad sylweddol y gyfundrefn addysg. Mae hyn yn ein galluogi i gael brasamcan ar allu ieithyddol ar sail trosglwyddo yn y cartref yn unig.

Dangosir y newid yn **niferoedd** y plant sy'n siarad Cymraeg yn ôl cyfansoddiad y cartref yn Siart 3.

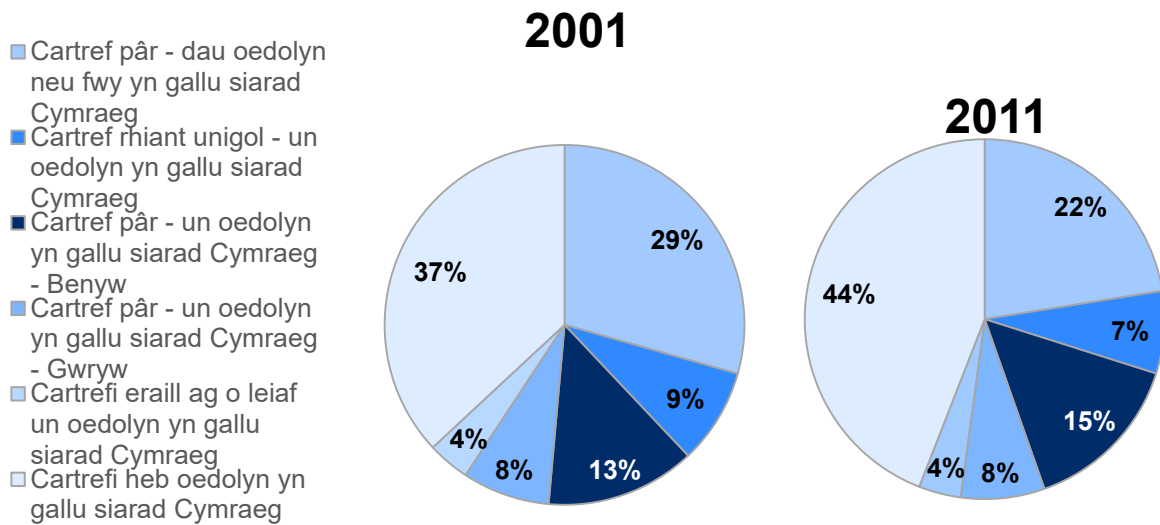
Siart 3: Nifer y plant tair a phedair oed sy'n siarad Cymraeg yn ôl cyfansoddiad y cartref (Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 a Chyfrifiad 2001)

Er bod Siart 2 yn dangos bod **canran** y plant o gartrefi un rhiant lle gallai un oedolyn siarad Cymraeg wedi gostwng, dengys Siart 3 fod y **nifer** wedi cynyddu. Y rheswm dros hyn yw'r cynnydd yng nghyfanswm nifer y cartrefi un rhiant lle gallai un oedolyn siarad Cymraeg ac a oedd â phlentyn tair neu bedair oed. Mae Siart 3 hefyd yn dangos bod llai o blant tair a phedair oed yn siarad Cymraeg o gartrefi cwpl lle gallai dau oedolyn neu fwy siarad Cymraeg rhwng 2001 a 2011, ond bod mwy o siaradwyr Cymraeg o'r mathau eraill o gartrefi lle roedd oedolyn a allai siarad Cymraeg yn y cartref.

Mae'r siartiau isod yn dangos sut mae cyfansoddiad cartrefi siaradwyr Cymraeg tair a phedair oed wedi newid rhwng 2001 a 2011.

Siart 4: Cyfansoddiad cartrefi pob plentyn tair neu bedair oed sy'n siarad Cymraeg yn 2001 a 2011 (Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001, Cyfrifiad 2011)

Mae'r siartiau hyn yn dangos bod canran is o'r plant sy'n siarad Cymraeg mewn cartrefi pâr lle gallai dau oedolyn neu fwy siarad Cymraeg yn 2011 (22%) o gymharu gyda 2001 (29%), ac mewn cartrefi un rhiant lle mae oedolyn yn siarad Cymraeg (9% yn 2001 a 7% yn 2011).

Mae hyn yn golygu y bydd mwy o blant yn cael eu magu ar aelwydydd lle nad yw pawb yn siarad Cymraeg. Gall hyn arwain at lai o ddefnydd anffurfiol o'r iaith yn y cartref heb fod camau ar waith i helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg. Wrth i *Cymraeg 2050* gael ei gweithredu, rydyn ni'n rhagweld y bydd nifer a chanran y cartrefi sydd ag o leiaf un oedolyn a all siarad Cymraeg yn cynyddu. Nod y polisi drafft hwn yw helpu'r teuluoedd hyn i ddatblygu ac ehangu eu defnydd o'r Gymraeg ar yr aelwyd.

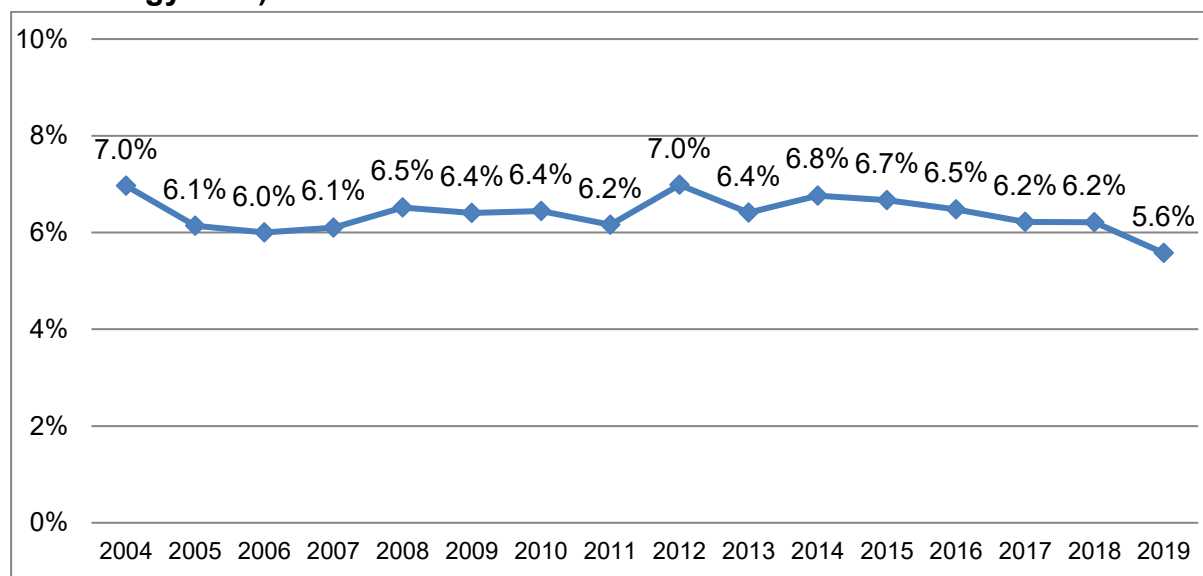
Wrth edrych ar ganlyniadau cyfrifiad 2011, rydyn ni hefyd yn gallu gwahaniaethu rhwng plant tair a phedair oed. Mae'r tabl yn dangos bod cynnydd sylweddol yng nghanran y plant sy'n siarad Cymraeg rhwng tair a phedair oed, a hynny ym mhob math o gartref. Gallai hyn fod oherwydd dylanwadau allanol eraill (meithrinfa, gofal plant ac ati) lle gallai'r plant ddysgu Cymraeg, ond gallai hefyd ddeillio o dreulio mwy o amser yn dysgu'r Gymraeg gartref.

Tabl 1: Canran y plant tair neu bedair oed sy'n gallu siarad Cymraeg yn ôl cyfansoddiad y cartref (Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011)

	Canran y plant tair oed sy'n gallu siarad Cymraeg	Canran y plant pedair oed sy'n gallu siarad Cymraeg	Canran y plant tair a phedair oed sy'n gallu siarad Cymraeg
Cartref pâr—dau oedolyn neu fwy yn gallu siarad Cymraeg	78%	87%	82%
Cartref rhiant unigol—un oedolyn yn gallu siarad Cymraeg	45%	61%	53%
Cartref pâr—un oedolyn yn gallu siarad Cymraeg	38%	53%	45%
Pob cartref ag o leiaf un oedolyn yn gallu siarad Cymraeg	51%	65%	58%
Cartrefi pâr a rhiant unigol heb oedolyn yn gallu siarad Cymraeg	9%	18%	14%

Mae'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion yn casglu gwybodaeth am allu plant i siarad Cymraeg, ac a ydynt yn siarad Cymraeg gartref ai peidio. Mae'r wybodaeth hon ar gael ar gyfer plant pump oed ar ddechrau'r flwyddyn academaidd. Dyma'r plant a fyddai, fel arfer, yn y dosbarth Derbyn.

Siart 5: Canran y plant pump oed (ar ddechrau'r flwyddyn academaidd) sy'n siarad Cymraeg yn rhugl gartref (Ffynhonnell: Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol ar Lefel Disgyblion)

Mae'r siart yn dangos bod canran y plant pump oed sy'n siarad Cymraeg yn rhugl gartref yn amrywio ychydig bob blwyddyn, ond prin ei fod wedi newid ers 2004; mae'n parhau i fod oddeutu 6-7%.

Yn fwy diweddar, yn Arolwg Cenedlaethol Cymru 2018-19, cafodd cwestiynau eu cynnwys am allu pobl i siarad Cymraeg, a ble roeddent wedi dysgu'r iaith, er mwyn darparu gwybodaeth fwy cyfredol am drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Disgwylir i'r bwletin hwn gael ei gyhoeddi yn ystod gwanwyn 2020.

Mae gyda ni ystadegau helaeth sy'n cyfrannu at ein dealltwriaeth o drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Mae angen i ni gyplysu'r rhain gyda darlun ansoddol mwy cyflawn o ddefnydd iaith *in situ* mewn teuluoedd ac, yn fwy pwysig, beth mae modd ei wneud i gynyddu'r defnydd hwn. Rydyn ni'n trafod ymchwil ym myd trosglwyddo iaith yn nes ymlaen yn y polisi drafft hwn.

Beth sydd y tu hwnt i'r ffigurau?

Rydyn ni eisoes wedi cyhoeddi ymchwil i drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd. Fe wnaethon ni ei chomisiynu er mwyn i ni ddeall yn well pa bethau allai ddylanwadu ar y ffordd y mae rhieni/gofalwyr yn defnyddio'r Gymraeg gyda'u plant. Mae modd i chi ddarllen yr adroddiad llawn ar ein gwefan.¹⁵

Mae'r ymchwil wedi'i seilio ar ddata gwreiddiol am blant 0-4 oed a gafwyd oddi wrth 60 o rieni/gofalwyr (roedd pob un o'r rhain â rhyw lefel o allu yn y Gymraeg). Mae hefyd yn cynnwys dadansoddiad manwl o ddata'r cyfrifiad ynghylch trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Rydyn ni'n adlewyrchu canfyddiadau'r ymchwil yn y polisi drafft hwn.

Canfyddiad yr ymchwil oedd nad penderfyniad yw trosglwyddo'r Gymraeg. Yn hytrach, ymddygiad anymwybodol ydyw. I lawer o bobl, y Gymraeg oedd y brif iaith roedden nhw'n ei defnyddio gyda'u plant drwy'r amser. Doedden nhw ddim wedi ystyried eu hymddygiad ieithyddol rhyw lawer. Roedd y rhan fwyaf ohonyn nhw yn dod o deuluoedd Cymraeg eu hiaith, roedd ganddynt bartneriaid Cymraeg eu hiaith, ac roedden nhw'n dweud eu bod yn hyderus wrth siarad Cymraeg. Fodd bynnag, doedd mwyafrif yr ymatebwyr Cymraeg eu hiaith a oedd yn dod o gartrefi di-Gymraeg (y rhan fwyaf ohonyn nhw o dde ddwyrain Cymru) wedi ystyried siarad Cymraeg gyda'u plant. Roedd y rhan fwyaf o'r rhain wedi mynychu ysgolion cyfrwng Cymraeg a nodi nad oedden nhw'n siarad Cymraeg yn aml y tu allan i'r ystafell ddosbarth. Mewn rhai achosion, roedd ganddyn nhw agweddau negyddol tuag at y Gymraeg.

Roedd y rhan fwyaf yn nodi eu bod nhw wedi trafod addysg Gymraeg gyda'u partner (os oedd partner ganddyn nhw) am eu bod nhw'n sicr eu bod nhw am i'w plentyn/plant allu siarad Cymraeg. Cafwyd llawer o sôn eu bod nhw wedi trafod addysg Cymraeg cyn genedigaeth y plentyn. Mewn llawer o achosion, wrth ateb y cwestiynau ynghylch trosglwyddo iaith, roedden nhw'n cyfeirio at *addysg* cyfrwng Cymraeg yn hytrach na defnyddio'r Gymraeg yn y cartref. Mae'r adroddiad yn defnyddio *rhoddi* iaith yn hytrach na *throsoglwyddo* iaith i ddisgrifio hyn.

Wrth i'r plentyn ddechrau yn yr ysgol, roedd llawer o ymatebwyr wedi cnoi cil ar eu defnydd nhw eu hunain o'r iaith. Er hyn, doedden nhw ddim yn teimlo'n ddigon hyderus i'w defnyddio oherwydd diffyg ymarfer ers gadael yr ysgol. I raddau llai, roedd ganddyn nhw hefyd agweddau negyddol tuag at eu 'math' o Gymraeg ac yn nodi diffyg cyfleoedd i ddefnyddio'r iaith.

¹⁵ Llywodraeth Cymru (2017) *Trosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd*. Llywodraeth Cymru, Caerdydd. Ar gael ar: <https://llyw.cymru/trosglwyddor-gymraeg-ai-defnydd-mewn-teuluoedd>. Wrth lunio'r polisi drafft hwn, rydyn ni hefyd wedi ailedrych ar ymchwil ar y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd a gyhoeddwyd gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg (*Trosglwyddo Iaith Mewn Teuluoedd Dwyieithog: Adroddiad ymchwil annibynnol a gomisiynwyd gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg gan Virginia C. Mueller Gathercole, Enlli Môn Thomas*. Caerdydd, Bwrdd yr Iaith Gymraeg. Ar gael ar: <https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20120328022157/http://www.byig-wlb.org.uk/Cymraeg/cyhoeddiadau/Pages/PublicationItem.aspx?puburl=/Cymraeg%2fcyhoeddiadau%2fCyhoeddiadau%2fAdroddiad+Gathercole+Cymraeg+9.2.07.pdf>).

Beth sy'n digwydd mewn gwledydd eraill

Mae ieithoedd eraill wedi wynebu heriau o ran trosglwyddo iaith mewn teuluoedd. Mae'r ymchwil wnaethon ni ei chomisiynu yn adolygu hyn. Ond, yn ein profiad ni, mae mwy o wybodaeth ar gael sy'n dadansoddi'r *sefyllfa* o ran trosglwyddo iaith mewn teuluoedd nag am brosiectau a chymau ymarferol a gymerwyd i *gynyddu* trosglwyddo iaith (a'r gwersi a ddysgwyd o hynny). Byddwn ni'n sicrhau bod ein hymchwil yn bwydo i mewn i gamau gweithredu a phrosiectau pendant sy'n gallu cynorthwyo rhieni/gofalwyr i drosglwyddo, yn hytrach na rhoddi, ieithoedd i'w plant.

Fedrwn ni ddim gweithio ar ein pen ein hunain. Mae cymunedau ieithyddol eraill yn wynebu'r un cyfleoedd a heriau â ni yng Nghymru wrth drosglwyddo iaith mewn teuluoedd. Fel rhan o'r ymgynghoriad hwn, ac yn ein holl waith ar y polisi drafft hwn, byddwn ni'n gweithio gyda'r Rhwydwaith i Hyrwyddo Amrywiaeth Ieithyddol (NPLD), a Grŵp Ieithoedd Cynhenid, Lleiafrifol a Llai eu Defnydd y Cyngor Prydeinig-Gwyddelig, a hynny er mwyn dod â dimensiwn rhyngwladol i waith trosglwyddo'n holl ieithoedd mewn teuluoedd.

4. Cwmpas y polisi drafft hwn

Weithiau mae pobl yn drysu trosglwyddo'r Gymraeg ag annog rhieni i ddewis addysg Gymraeg. Rydyn ni'n gwybod bod gan addysg ran hollbwysig i'w chwarae yn y gwaith o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg. Rydyn ni'n cymryd camau i drawsnewid y gyfundrefn addysg i gefnogi amcanion *Cymraeg 2050*. Mae manylion pellach ein cynlluniau ar gyfer y byd addysg ar gael mewn dogfennau eraill.¹⁶

Does dim dwywaith bod addysg yn cyfrannu at ddatblygiad ieithyddol plentyn. Ond dydy'r polisi drafft hwn ddim yn ymdrin â hynny nac ychwaith â marchnata addysg Gymraeg, na chynyddu niferoedd y dysgwyr sy'n siarad Cymraeg mewn ysgolion. Mae'n ymdrin â defnydd gweithredol o'r Gymraeg rhwng rhieni/gofalwyr a'u plant.

Egwyddorion sy'n sail i'r polisi drafft hwn

Mae'r egwyddorion canlynol wedi llywio sut rydyn ni wedi drafftio'r polisi drafft hwn. Byddan nhw'n sylfaen i'r holl waith y byddwn ni'n ei wneud i gynyddu trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd.

- Mae plant yn unigolion. Maen nhw am wneud penderfyniadau drostyn nhw eu hunain. Maen nhw'n fwy na derbynwyr goddefol iaith gan rieni/gofalwyr. Mae modd i blant fynegi eu dewisiadau ieithyddol eu hunain. Mae'r dewisiadau hyn yn dylanwadu ar yr iaith y bydd eu rhieni/gofalwyr yn ei defnyddio gyda nhw. Mae hyn hefyd yn dylanwadu ar ba iaith maen nhw'n ei defnyddio gyda'u brodyr a'u chwariorydd a'u ffrindiau.
- Mae technoleg a'r rhyngwrwyd wedi trawsnewid sut rydyn ni'n cyfathrebu. Mae hefyd wedi cael effaith sylweddol ar y ffordd y mae plant yn chwarae. Bydd ein gwaith ym maes trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn archwilio sut y gallai technoleg gyfrannu at chwarae plant yn Gymraeg.
- Mae llawer o'r gwaith ym maes polisi iaith y teulu wedi digwydd mewn teuluoedd dau riant, heterorywiol. Byddwn ni'n ystyried ystod gyflawn y mathau o deuluoedd sy'n bodoli, e.e. mae llawer o blant erbyn hyn yn byw mewn teuluoedd un riant a/neu mewn teuluoedd lle mae rhieni/gofalwyr yn perthyn i grwpiau LGBTQI.
- Byddwn ni hefyd yn ystyried y cydbwysedd rhwng dylanwad y cartref, y teulu ehangach a dylanwadau cymdeithasol allanol ar drosglwyddo.
- Rydyn ni wedi seilio'r polisi drafft hwn ar ymchwil i'r ffactorau a allai ddylanwadu ar drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Rydyn ni'n gwybod y gallai fod yn anodd priodoli newidiadau o ran trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd i un darn penodol o waith, felly byddwn ni'n gwerthuso beth rydyn ni'n ei wneud yn rheolaidd. Ac os na fydd yn gweithio, byddwn ni'n ei addasu, neu'n dod o hyd i ffordd well o helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg.

¹⁶ Gweler, er enghraifft, ein dogfen *Cymraeg mewn addysg: cynllun gweithredu 2017 i 2021*, ar gael ar <https://llyw.cymru/cymraeg-mewn-addysg-cynllun-gweithredu-2017-i-2021>.

- Byddwn ni'n ystyried sut mae defnyddio cyfraniad rhwydweithiau teuluol ehangach y tu hwnt i'r rhieni/gofalwyr wrth gefnogi trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd.

5. Ein cynigion

Mae'r polisi drafft hwn yn cynnig ffordd ymlaen i gynyddu faint o Gymraeg sy'n cael ei siarad mewn teuluoedd lle mae yna bobl sy'n medru'r Gymraeg. Rydyn ni eisoes wedi nodi nad yw pob siaradwr Cymraeg yn defnyddio'r iaith gyda'u plant. Mae'n gwaith ni wedi cyfrannu at ein dealltwriaeth o'r ffactorau sy'n dylanwadu ar hyn, ac mae'r adran hon yn troi'r ddealltwriaeth honno yn gamau gweithredu pendant.

Rydyn ni'n ymgynghori ar y polisi drafft hwn er mwyn bwydo i mewn i'n gwaith ar *Cymraeg 2050*. Fel rhan o'r ymgynghoriad hwn, byddwn ni'n gweithio gyda'r rhai sydd â diddordeb mewn cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd, yn enwedig teuluoedd eu hunain, er mwyn sicrhau bod y polisi drafft wir yn adlewyrchu beth fyddai'n eu helpu nhw.

Mae trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn gyrru defnydd hirdymor o'r iaith. Dau brif darged *Cymraeg 2050* yw cynyddu niferoedd y siaradwyr Cymraeg i filiwn a dyblu canran y boblogaeth sy'n defnyddio'r Gymraeg bob dydd o 10 i 20 y cant. Mae trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yn cyfrannu at y ddau.

Mae cynnal a chynyddu'r niferoedd sy'n siarad Cymraeg yn bwysig, ond mae sicrhau bod yr iaith yn cael ei defnyddio yn hanfodol. Mae'n hollbwysig bod pawb sy'n siarad Cymraeg, ym mha fath bynnag o gartref maen nhw'n byw, yn teimlo bod ganddyn nhw gyfle i drosglwyddo'r Gymraeg i'w plant. Mae hynny'n golygu helpu pobl i newid eu hymddygiad. Mae hynny yn ei dro yn golygu ailfeddwl rhywfaint o'n gwaith. Mae'r polisi drafft hwn wedi'i seilio ar y canlynol:

- Ymchwil a gwerthuso ar drosglwyddo'r Gymraeg a'i defnydd mewn teuluoedd, gennym ni ac eraill;¹⁷
- Ein sgysiau gyda phobl sy'n gweithio ym maes trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd yng Nghymru;
- Ein gwaith gyda theuluoedd a sefydliadau sy'n gweithio gyda theuluoedd.

Mae angen eich mewnbwn arnon ni. Mae defnydd iaith mewn teuluoedd yn gallu bod yn gymhleth, felly bydd yn gymorth i ni gael barn a phrofiad cynifer o'n rhanddeiliaid ag sy'n bosibl er mwyn gwella'n dealltwriaeth o beth mae angen ei wneud.

Mae angen i ni fod yn onest ynglŷn â'r her o ynysu *union* effaith ein darnau gwahanol o waith. Mae angen i ni gydnabod y gallai gymryd peth amser i rai canlyniadau ddod i'r amlwg. Fyddan nhw ddim o reidrwydd i'w gweld dros nos, ond byddwn ni'n defnyddio'r dulliau diweddaraf i fesur cynnydd ein gwaith er mwyn dangos a ydyn ni ar y trywydd

¹⁷ Gweler, er enghraifft, Rwydwaith REVITALISE (2018), *Adroddiad Briffio Gweithdy 2. Thema'r gweithdy: Adfywio iaith a thrawsnewidiad bywyd teuluol*. Ar gael ar: <http://revitalise.aber.ac.uk/en/media/non-au/revitalise/Adfywio---Adroddiad-Gweithdy-2---TERFYNOL.pdf>.

iawn. Ac os na fydd yn gweithio, byddwn ni'n ei addasu, neu'n dod o hyd i ffordd well o helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg.

Rydyn ni eisoes wedi nodi bod angen i ni ganolbwyntio ein gwaith ar wahanol gynulleidfaoedd. Mae gan y polisi drafft hwn bedwar nod cyffredinol. Dyma nhw:

- i. Ysbrydoli plant a phobl ifanc i siarad Cymraeg gyda'u plant nhw yn y dyfodol.
- ii. Ailgyrnau sgiliau Cymraeg pobl a allai fod heb ddefnyddio'r Gymraeg ers gadael yr ysgol, neu sydd wedi colli hyder yn eu sgiliau iaith, i siarad Cymraeg gyda'u plant eu hunain.
- iii. Cefnogi ac annog y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd lle nad yw pawb yn siarad Cymraeg.
- iv. Cefnogi teuluoedd Cymraeg eu hiaith i siarad Cymraeg gyda'u plant.

Dyma'r camau y byddwn ni'n eu cymryd i gyflawni'r amcanion hyn. Bydd rhai camau yn cyfrannu at fwy nag un amcan. Rydwn ni'n nodi pa rai yn y golofn ar y dde.

Gwaith Newydd

Camau gweithredu	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
<p>1. Byddwn ni'n treialu rhaglen adduned defnydd iaith wedi'i haddasu o brosiect Basgeg o'r enw <i>Euskalaradia</i> (mae prawf bod y prosiect hwn wedi cynyddu'r defnydd o'r Fasgeg). Byddwn ni'n dechrau ar raddfa fechan gyda rhieni/gofalwyr o wahanol gefndiroedd ieithyddol. Byddwn ni'n dysgu o'r cam cyntaf gyda'r bwriad o'i ehangu y tu hwnt i rwydweithiau teuluol.</p>	<p>ii, iii, iv.</p>
<p>2. Byddwn ni'n creu prosiectau newydd gan adeiladu ar ein gwaith cyfredol i gefnogi trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd. Byddan nhw'n defnyddio'r datblygiadau gwyddonol diweddaraf i newid ymddygiad. Byddan nhw'n cefnogi pobl a fydd, efallai, heb ddefnyddio eu sgiliau Cymraeg ers ysgol i siarad Cymraeg gyda'u plant. Mae'n bosibl y byddwn ni'n seilio'r rhain ar anghenion ardaloedd daearyddol penodol, cynulleidfaoedd targed a/neu rwydweithiau cymdeithasol rhieni/gofalwyr (yn rhai wyneb yn wyneb neu rithwir).</p>	<p>i, ii, iii, iv.</p>

Camau gweithredu	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
3. Byddwn ni'n rhoi cyngor a/neu dechnegau ymarferol i deuluoedd lle nad yw pawb yn siarad Cymraeg ar sut i gynyddu eu defnydd o'r Gymraeg ym mhob math o sefyllfa deuluol e.e. yn y car, yn ystod amser bwyd gartref ac ati.	iii.
4. Byddwn ni'n sicrhau bod cyngor ar gael i rieni/gofalwyr ar yr hyn y gallan nhw ei wneud pan fydd eu plant yn ddihyder wrth ddefnyddio'r Gymraeg neu efallai yn amharod i'w defnyddio am resymau eraill.	i, iii, iv.
5. Byddwn ni'n dadansoddi sut rydym yn cyfathrebu â theuluoedd ynglŷn â'u defnydd o'r Gymraeg er mwyn gwella effaith ein gwaith cyfredol a'n gwaith yn y dyfodol yn y maes hwn. Byddai hyn yn gallu cynnwys ystyried pa dulliau rydyn ni'n eu defnyddio a'r sut maen nhw'n cael eu defnyddio yn ogystal â'n negeseuon ni a'n rhanddeiliaid i rieni/gofalwyr. Ond nid mater o gyfathrebu â rhieni/gofalwyr yn unig yw hyn— byddwn ni hefyd yn chwilio am gyfleoedd i sefydlu dulliau i rieni/gofalwyr gefnogi ei gilydd.	ii, iii, iv.
6. Byddwn ni'n edrych ar waith a wnaed gyda theuluoedd mewn meysydd eraill . Os yw'n briodol, byddwn ni'n addasu'r gwaith hwnnw i helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg gyda'u plant.	i, ii, iii, iv.
7. Byddwn ni'n rhoi sgiliau a'r adnoddau addysgu i ymarferwyr addysg i'w helpu i ddefnyddio dulliau cadarnhaol i annog plant i ddefnyddio mwy o Gymraeg gyda'i gilydd, gyda'r nod o gynyddu eu defnydd o'r Gymraeg yn y teulu a'r gymuned ehangach, nawr ac yn y dyfodol.	i.
8. Byddwn ni'n defnyddio'r cyfleoedd mae'r gweithle yn eu cynnig ar gyfer ailgynnau defnydd pobl o'r Gymraeg . Byddwn ni'n archwilio pa botensial sydd yna i ddefnydd cynyddol o'r Gymraeg yn y gweithle orlifo i ddefnydd yn y teulu.	ii.

Camau gweithredu	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
9. Byddwn ni'n datblygu presenoldeb ar-lein i gynorthwyo rhieni/gofalwyr a allai, ond am ba reswm bynnag, beidio â siarad Cymraeg gyda'u plant. Byddai hyn yn gallu golygu helpu rhieni sydd heb unrhyw brofiad personol o fagu plentyn yn ddwyieithog i wneud hynny (e.e. eu helpu i ddeall sut yn union mae siarad Cymraeg gyda phlentyn).	ii, iii.
10. Byddwn ni'n creu prosiectau i ddefnyddio rhwydweithiau rhieni/gofalwyr o amgylch ysgolion i helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg gyda'u plant.	i, ii, iii, iv.
11. Byddwn ni'n sicrhau bod cyrsiau Cymraeg i oedolion yn atgyfnerthu nodau'r polisi drafft hwn , ac yn edrych ar dulliau o ddatblygu'r sgiliau penodol sy'n angenrheidiol i ddefnyddio'r Gymraeg gyda phlentyn. Bydd hyn yn arbennig o berthnasol i rieni a addysgwyd drwy gyfrwng y Gymraeg, ond a fagwyd mewn cartrefi di-Gymraeg.	i, ii, iii.
12. Byddwn ni'n ymchwilio i'r cyfleoedd y mae technoleg yn eu cynnig i helpu plant i chwarae yn Gymraeg a sut y gall hynny yn ei dro gynnig cyfleoedd i helpu mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ar yr aelwyd.	i.

Datblygu prosiectau cyfredol

Camau gweithredu	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
13. Byddwn ni'n adolygu ein gwaith cyfredol ar drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd a sicrhau ei fod yn seiliedig ar dystiolaeth o'r gwyddorau ymddygiadol. Byddwn ni'n defnyddio <i>TLA</i> (profi, dysgu, addasu) yn strwythur ar gyfer hyn. Ac os na fydd yn gweithio, byddwn ni'n ei addasu, neu'n dod o hyd i ffordd well o helpu teuluoedd i ddefnyddio mwy o Gymraeg.	ii, iii, iv.
14. Byddwn ni'n edrych ar dechnegau a ddefnyddir mewn gwledydd eraill i ddatblygu pendantrwydd a hyder pobl wrth ddefnyddio ieithoedd a, lle y gallwn, byddwn ni'n eu plethu i'n holl waith gyda theuluoedd.	i, ii, iii, iv.

Datblygu'n dealltwriaeth

Ein cynigion	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
<p>15. Pan fyddwn ni'n comisiynu prosiectau ymchwil ar y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd, byddwn ni'n sicrhau eu bod nhw'n archwilio dylanwad cyfansoddiad ieithyddol aelwydydd ar y defnydd hwnnw.</p>	<p>i, ii, iii, iv.</p>
<p>16. Pan fyddwn ni'n comisiynu prosiectau ymchwil ar y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd, byddwn ni'n sicrhau ein bod ni'n ystyried rôl rhieni/gofalwyr, eu rhwydweithiau teulu ehangach ar y defnydd o'r Gymraeg a'r rhan y mae'r plant eu hunain yn ei chwarae. Bydd hyn yn cynnwys ystyried trosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd o safbwynt y plentyn.</p>	<p>i, ii, iii, iv.</p>
<p>17. Byddwn ni'n adolygu pa ymyraethau sydd wedi gweithio a pha rai sydd heb weithio ym maes trosglwyddo iaith mewn teuluoedd mewn mannau eraill yn y byd. Byddwn ni'n ymgorffori'n canfyddiadau yn ein gwaith ar y Gymraeg.</p>	<p>i, ii, iii, iv.</p>
<p>18. Pan fyddwn ni'n comisiynu prosiectau ymchwil ar y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd, byddwn ni'n astudio datblygiad iaith plant yng nghyd-destun dwyieithrwydd Cymraeg-Saesneg yn y cartref (gan gynnwys sut maen nhw'n caffael gramadeg, geirfa a ffonoleg) ymhlith plant sy'n byw ar aelwydydd gydag o leiaf un oedolyn yn siarad Cymraeg. Byddwn ni'n defnyddio'n canfyddiadau i wella'n gwaith.</p>	<p>iii, iv.</p>
<p>19. Pan fyddwn ni'n comisiynu prosiectau ymchwil ar y defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd, byddwn ni'n ystyried astudiaethau sy'n arsylwi ar arferion trosglwyddo ieithoedd eraill mewn teuluoedd ac yn ystyried mabwysiadu dulliau tebyg ar gyfer y Gymraeg.</p>	<p>iii, iv.</p>
<p>20. Lle bo'n briodol, byddwn ni'n cynnwys cwestiynau ymchwil ar drosglwyddo'r Gymraeg mewn teuluoedd mewn arolygon rydyn ni'n eu cynnal.</p>	<p>i, ii, iii, iv.</p>

Sut byddwn ni'n rheoli hyn i gyd?

Camau gweithredu	Er mwyn cyfrannu at amcan polisi
21. Byddwn ni'n sefydlu bwrdd rhaglen er mwyn rheoli'r gwaith hwn. Byddwn yn cynnwys rhanddeiliaid eraill arno i'n cynghori, i'n cynorthwyo ac i'n herio.	i, ii, iii, iv.
22. Byddwn ni'n gweithio gyda'r Rhwydwaith i Hyrwyddo Amrywiaeth Ieithyddol (NPLD), a Grŵp Ieithoedd Cynhenid, Lleiafrifol a Llai eu Defnydd y Cyngor Prydeinig-Gwyddelig, a hynny er mwyn dod â dimensiwn rhyngwladol i waith trosglwyddo'n holl ieithoedd mewn teuluoedd.	i, ii, iii, iv.

